

HUOMAUTUKSIA

¹ Leninin kirjoitus „*Mistä on alettava?*”, joka ilmestyi „*Iskrassa*”, julkaistiin paikallisten sosialidemokraattisten järjestöjen toimesta erillisenä kirjasena. Siperian sosialidemokraattinen liitto painatti kirjasta 5.000 kappaletta ja levitti sitä ympäri Siperiaa. Kirjoitusta levitettiin erillisenä julkaisuna myös Samarassa, Tambovissa, Nizhni-Novgorodissa ja Venäjän muissa kaupungeissa.— 1.

² „*Rabotsheje Delo*” („Työväen Asia”)—„ekonomistien” aikakausjulkaisu, aika-ajoittain iimestynyt „Venäläisten sosialidemokraattien ulkomaisen liiton” äänenkannattaja. Aikakausjulkaisu ilmestyi Genevessä vuoden 1899 huhtikuusta vuoden 1902 helmikuuhun saakka B. N. Kritshevskin, A. S. Martynovin ja V. P. Ivanshinin ollessa sen toimittajina. Kaikkiaan ilmestyi 12 numeroa—yhdeksän nidettä.

Leninin kirjassa „*Mitä on tehtävä?*” on annettu arvostelu „rabotshejedelolaisten” katsomuksista (ks. tämä osa, ss. 337—523).— 5.

³ „*Rabotshaja Mysl*” („Työväen Ajatus”)—„ekonomistien” sanomalehti; ilmestyi vuoden 1897 lokakuusta vuoden 1902 joulukuuhun saakka. Kaikkiaan ilmestyi 16 numeroa: numerot 3—11 ja 16 ilmestyivät Berliinissä, muut Pietarissa. Toimittajina olivat K. M. Tahtarev y.m.

Useissa teoksissaan, varsinkin „*Iskrassa*” julkaistuissa kirjoituksissaan sekä kirjassa „*Mitä on tehtävä?*”, Lenin arvosteli „*Rabotshaja Myslin*” katsomuksia kansainvälisen opportunistin venäläisenä muunnoksena.— 5.

⁴ „*Iskra*” („Kipinä”)—ensimmäinen illegaalisesti iimestynyt yleisvenäläinen marxilainen sanomalehti, jonka Lenin perusti vuonna 1900. Tämän vallankumouksellisten marxilaisten taistelulehden perustaminen oli „perusrenkaana ja perustehtävänä niiden renkaiden ja tehtävien ketjussa, jotka silloin olivat puolueen edessä” (*Stalin*).

Koska poliisivainojen vuoksi oli mahdotonta julkaista vallankumouksellista sanomalehteä Venäjällä, niin Lenin oli jo Siperiassa karkoitettuna ollessaan laatinut kaikkia yksityiskohtia myöten

harkitun suunnitelman sen julkaisemiseksi ulkomailla. Karkoitusajan päätyttyä tammikuussa 1900 Lenin ryhtyi heti toteuttamaan suunnitelmaansa.

Leniniläisen „Iskran” ensimmäinen numero ilmestyi joulukuun 11 (24) pnä 1900 Leipzigissä, seuraavat numerot ilmestyivät Münchenissä, sitten vuoden 1902 huhtikuusta lähtien — Lontoossa ja vuoden 1903 kevästä saakka Genevessä.

„Iskran” toimitukseen kuuluivat: V. I. Lenin, G. V. Plehanov, J. O. Martov, P. B. Axelrod, A. N. Potresov ja V. I. Zasulitsh. Toimitussihteerinä oli vuoden 1901 kevästä lähtien N. K. Krupskaja. Lenin oli asiallisesti „Iskran” päätoimittaja ja johtaja. Hän kirjoitti „Iskran” palstoilla kaikista puolueen rakennustyön ja proletariaatin luokkataistelun peruskysymyksistä, kosketteli kansainvälisen elämän tärkeimpiä kysymyksiä.

Useissa Venäjän kaupungeissa (Pietarissa, Moskovassa y.m.) muodostettiin VSDTP:n leniniläis-iskralaista suuntaa edustavia ryhmiä ja komiteoita. Taka-Kaukasiassa „Iskran” aatteita ajoi „Brdzola” („Taistelu”), joka oli Tifliisin sosialidemokraattisen järjestön, sen leniniläis-iskralaisen ryhmän ensimmäinen illegaalinen gruusiankielinen sanomalehti. Leniniläis-iskralaisten järjestöjen perustajana ja johtajana Taka-Kaukasiassa oli J. V. Stalin yhdessä V. Z. Ketshovelin, A. G. Tsulukidzen ja V. K. Kurnatovskin kanssa.

Iskralaiset järjestöt syntyivät ja toimivat Leninin ja Stalinin kasvattamien ammattivallankumouksellisten (N. E. Baumann, I. V. Babushkin, S. I. Gusev, M. I. Kalinin y.m.) välittömällä johdolla.

Leninin aloitteesta ja hänen välittömällä osanotollaan „Iskran” toimitus laati puolueen ohjelmaluonnoksen (joka julkaistiin „Iskrassa” № 21) ja valmisteli alustavasti VSDTP:n II edustajakokousta, joka pidettiin heinä- ja elokuussa vuonna 1903.

Edustajakokouksen kokoontumisaikaan mennessä Venäjän paikallisten sosialidemokraattisten järjestöjen enemmistö oli yhtynyt „Iskraan”, hyväksynyt sen taktiikan, ohjelman ja organisaatio-suunnitelman, tunnustanut sen johtavaksi äänenkannattajakseen. Erikoisessa päätöksessä edustajakokous totesi „Iskran” poikkeuksellisen suuren merkityksen puolueen puolesta käydyssä taistelussa ja julisti sen VSDTP:n Pää-äänenkannattajaksi.

II edustajakokouksessa vahvistettiin toimituskunta, johon kuuluivat Lenin, Plehanov ja Martov. Puolueen edustajakokouksen päätöksestä huolimatta Martov kieltäytyi osallistumasta toimituskuntaan ja „Iskran” numerot 46—51 ilmestyivät Leninin ja Plehanovin toimittamina. Sittemmin Plehanov siirtyi menshevismien kannalle ja vaati, että „Iskran” toimitukseen on otettava kaikki vanhat menshevikki-toimittajat, jotka edustajakokous oli evännyt. Lenin ei voinut suostua siihen ja erosi lokakuun 19 (marraskuun 1) pnä vuonna 1903 „Iskran” toimituksesta asettuakseen lujiiin aseisiin puolueen Keskuskomiteassa ja lyödäkseen sieltä käsin menshevikki-opportunisteja. № 52 ilmestyi vain Plehanovin toimittamana. Marraskuun 13 (26) pnä 1903 Plehanov otti omavaltaisesti, vastoin edustajakokouksen tahtoa, „Iskran” toimituskuntaan sen entiset menshevikki-toimittajat. Lehden 52. numerosta lähtien menshevikit tekivät „Iskran” omaksi äänenkannattajakseen.

„Tästä ajasta lähtien alettiin puolueessa puhua vanhasta „Iskrasta” leniniläisenä, bolshevistisena „Iskrana” ja uudesta „Iskrasta” menshevistisenä, opportunistisena” („NKP(b):n historia. Lyhyt oppikurssi”, suomenk. painos, s. 51).—6.

- ⁵ Tarkoitetaan ylioppilaslevottomuuksia ja työväen esiintymisiä — joukkokokouksia, mielenosoituksia ja lakkoja — helmi- ja maaliskuussa 1901, joita oli monissa kaupungeissa Venäjällä: Pietarissa, Moskovassa, Kieviissä, Harkovissa, Jaroslavlissa, Tomskissa, Varsovassa, Belostokissa y.m.—8.
- ⁶ Tarkoitetaan kirjoitusta „Toukokuun ensimmäinen päivä Venäjällä”, joka julkaistiin „Iskrassa” № 5 (kesäkuu 1901) osastossa „Työväenliikkeen kronikkaa ja kirjeitä tehtaista ja työmailta”.—16.
- ⁷ Lenin tarkoittaa F. Engelsin „Johdantoa” K. Marxin teokseen „Luokkataistelu Ranskassa vuodesta 1848 vuoteen 1850”; julkaistessaan sen vuonna 1895 saksalaiset sosialidemokraatit vääristelivät sitä ja sittemmin he tulkittivat sen kieltäytymiseksi aseellisesta kapinasta ja barrikaaditaistelusta.
„Johdannon” täydellinen teksti F. Engelsin käsikirjoituksen mukaan on ensi kerran julkaistu Neuvostoliitossa (ks. K. Marx. Valitut teokset kahdessa osassa, II osa, 1940, ss. 138—156).—19.
- ⁸ Lenin tarkoittaa poliisin yhteenottoa Maxwellin tehtaan lakkoilevien työläisten kanssa Pietarissa joulukuussa 1898. Lakon „alkuunpanijoita” vangitsemaan saapuneiden poliisien (200 jalka- ja 100 ratsupoliisia) ei onnistunut useamman tunnin kuluessa murtautua työläiskasarmiin. Barrikaadeja pystyttäneet työläiset puolustautuivat haloilla ja pulloilla ja valelivat poliisien päälle kiehuvaa vettä.—19.
- ⁹ Kysymys on verilöylystä, jonka tsaarin poliisit ja kasakat panivat toimeen Kananin torilla Pietarissa maaliskuun 4 (17) p:nä 1901 pidetyn mielenosoituksen osanottajille. Tähän protestimielenosoitukseen ylioppilaiden sotamiehiksi passittamista vastaan osallistui tuhansia ylioppilaita ja työläisiä. Tsaarihallitus käytti asevoimaa mielenosoittajien hajoittamiseen. Mielenosoituksen osanottajia piestiin raa’asti, muutamia henkilöitä surmattiin, monia ruhjottiin. Tätä tapahtumaa kuvattiin seikkaperäisesti „Iskrassa” № 3, huhtikuussa 1901.—19.
- ¹⁰ Leninin artikkelissa „Zemstvon vainoojat ja liberalismiin Hannibalit” arvostellaan ulkomailla illegaalisesti julkaistua tsaarin ministerin S. J. Witten salaista kirjelmää „Itsevaltius ja zemstvo” sekä liberaali P. B. Struven siihen kirjoittamaa alkulausetta.
Leninin artikkeli synnytti vakavaa erimielisyyttä „Iskran” toimituksessa. Plehanov ja eräät muut toimituskunnan jäsenet olivat Leninin artikkelia vastaan.
Väittelyä artikkelin johdosta käytiin „Iskran” toimituskunnan jäsenten välisessä kirjeenvaihdossa kuukauden päivät. Lenin hyväksyi erinäisiä ehdotuksia joidenkin yksityisten sanamuotojen muuttamisesta, mutta kieltäytyi jyrkästi muuttamasta artikkelin kärkevää paljastushenkeä ja sen suuntaa.—21.

- ¹¹ „Zarja” („Sarastus”)—marxilainen tieteellis-poliittinen aikakauslehti, jota „Iskran” toimitus julkaisi Stuttgartissa vuosina 1901—1902.
„Zarjassa” julkaistiin seuraavat Leninin kirjoitukset: „Satunnaisia kirjoitelmia”, „Zemstvon vainoojat ja liberalismiin Hannibalit”, ensimmäiset neljä lukua teoksesta „Agraarikysymys ja „Marxin arvostelijat”” (otsikolla „Herrat „arvostelijat” agraarikysymyksessä”), „Katsaus maan sisäisiin asioihin”, „Venäjän sosialidemokratian agraariohjelma”. „Zarjaa” ilmestyi kaikkiaan neljä numeroa — kolmena niteenä: № 1 — huhtikuussa 1901 (faktillisesti № 1 ilmestyi maaliskuun 23 pnä uutta lukua), № 2—3 — joulukuussa 1901 ja № 4 — elokuussa 1902.— 26.
- ¹² *Katkov M. N.*—taantumuksellinen publisisti. Toimitti vuodesta 1851 alkaen sanomalehteä „Moskovskije Vedomosti”. Vastusti raivokkaasti yleensä kaikkea yhteiskunnallista edistystä eikä ainoastaan vallankumouksellista liikettä. Lenin luonnehti Katkovia „uskolliseksi itsevaltiuden kahlekoiraksi”.— 27.
- ¹³ „*Molodaja Rossija*” („Nuori Venäjä”)— julistus, jonka P. G. Zaitshnevskin vallankumouksellinen kerho julkaisi toukokuussa 1862. Julistuksessa kehoitettiin vallankumoukselliseen esiintymiseen itsevaltiutta vastaan ja esitettiin tunnukseksi „Venäjän sosiaalinen ja demokraattinen tasavalta” alueiden federatiivisen liiton muodossa.— 28.
- ¹⁴ „*Sovremennik*” („Aikalainen”)— A. S. Pushkinin perustama tieteellis-poliittinen ja kaunokirjallinen kuukausijulkaisu; ilmestyi Pietarissa vuodesta 1836 vuoteen 1866 saakka. Vuodesta 1847 sitä julkaisivat N. A. Nekrasov ja I. I. Panajev. Kuukausijulkaisun avustajiin kuuluivat: V. G. Belinski, N. G. Tshernyshevski, N. A. Dobroljubov, N. V. Shelgunov, M. J. Saltykov-Shtshedrin, M. A. Antonovitsh y.m. „Sovremennik” oli aikansa edistynein aikakauslehti, joka heijasti vallankumouksellisen demokratian pyrkimyksiä. Tsaarihallitus lakkautti sen vuonna 1866.— 29.
- ¹⁵ „*Ruskoje Slovo*” („Venäläinen Sana”)—kaunokirjallis-poliittinen kuukausijulkaisu, ilmestyi Pietarissa vuodesta 1859 vuoteen 1866; sen avustajiin kuuluivat D. I. Pisarev ja N. V. Shelgunov. Aikakauslehdellä oli suuri vaikutus 60-luvun edistysmieliseen nuorisoon. „Sovremennikin” jälkeen se oli aikansa edistysmielisin aikakauslehti. Tsaarihallitus lakkautti sen vuonna 1866.— 29.
- ¹⁶ „*Denj*” („Päivä”)—viikkolehti; I. S. Aksakov julkaisi sitä Moskovassa vuodesta 1861 vuoteen 1865.— 29.
- ¹⁷ *Radishtshev A. N.* (1749—1802)—venäläinen kirjailija ja vallankumousmies. Kuuluisassa teoksessaan „Matka Pietarista Moskovaan” hän esiintyi ensimmäisenä avoimesti tsaari-Venäjän maaorjuusjärjestelmää vastaan. Siitä hänet tuomittiin Katariina II käskystä mestattavaksi, mutta tuomio muutettiin 10 vuoden karkoitukseksi Siperiaan. Amnestian nojalla hän pääsi pois karkoituksesta, mutta tsaarihallituksen uhatessa häntä uusilla vainoilla päätti päivänsä

tekemällä itsemurhan. Lenin piti Radishtshevia eräänä Venäjän kansan huomattavana edistyksellisenä toimihenkilönä.— 30.

- ¹⁸ *Araktshejev A. A.*— tsaari-Venäjän taantumuksellinen toimihenkilö XVIII vuosisadan lopulla ja XIX vuosisadan alussa; hänellä oli suuri vaikutusvalta ulko- ja sisäpolitiikkaan Paavali I ja Aleksanteri I hallituskautena. Araktshejevin nimeen liittyy kokonainen rajoittamattoman poliisihirnumvallan ja karkean sotilaskastin mielivallan aikakausi („araktshejevshina” — araktshejevilaisuus).— 30.
- ¹⁹ Tarkoitetaan dekabristien kapinaa; dekabristit olivat aatelisia vallankumouksellisia, jotka esiintyivät itsevaltiutta ja maaorjuutta vastaan.— 30.
- ²⁰ Kysymys on Venäjän tsaarin Nikolai I sotajoukkojen osallistumisesta vallankumousliikkeen tukahduttamiseen Euroopassa vuosina 1848—1849, muun muassa Unkarin vallankumouksen tukahduttamiseen vuonna 1849.— 30.
- ²¹ *Valtiosäätyjen kokous* — säätyjen edustuslaitos Ranskassa XIV—XVIII vuosisadoilla, muodostui aateliston, papiston ja kolmannen säädyn edustajista; kuningas kutsui sen koolle ratkaisemaan hallinnollisia ja rahakysymyksiä. Valtiosäätyjen kokouksia ei pidetty 175 vuoteen — vuodesta 1614 vuoteen 1789. Kun Ludvig XVI vuonna 1789 kutsui valtiosäädyt uudelleen koolle saadakseen finanssipulan ratkaistuksi, niin kolmannen säädyn edustajien päätöksellä Valtiosäätyjen kokous julistettiin Kansalliskokoukseksi.— 31.
- ²² *Kenraali Vannovski*, joka vuonna 1901 nimitettiin kansanvalistusministeriksi, saadaksean ylioppilaslevottomuudet rauhoitetuksi, puhui liberaalisia fraaseja „rakkaudesta” opiskelemaan nuorisoon ja sen „sydämelisestä holhoamisesta”. Suorittaen eräitä vähäpätöisiä reformeja valistuksen alalla Vannovski käytti edelleenkin rankaisutoimenpiteitä taistelussa vallankumouksellisia ylioppilaita vastaan: vangitsemisia, karkoituksia, yliopistosta erottamista y.m.s.— 33.
- ²³ „*Pravitelstvennyi Vestnik*” („Hallituksen Sanomat”) — sanomalehti, hallituksen virallinen äänenkannattaja; sitä julkaistiin Pietarissa vuodesta 1869 vuoteen 1917.— 40.
- ²⁴ „*Ludvig XVI notaabelikokous*” — Ranskan etuoikeutettujen säätyjen ylhäisöpiireihin kuuluvien henkilöiden kokous, jonka Ranskan kuningas Ludvig XVI kutsui koolle vuosina 1787 ja 1788 maassa vallinneen finanssipulan ratkaisemiseksi. Kokous kieltäytyi hyväksymästä päätöstä etuoikeutettujen säätyjen verottamisesta, minkä jälkeen Ludvig XVI oli pakko kutsua koolle Valtiosäätyjen kokous.— 42.
- ²⁵ „*Sydämen diktatuuriksi*” nimitettiin ironisesti sitä lyhytaikaista liberaalien liehakoimisen politiikkaa, jota korkea tsaarin virkamies Loris-Melikov harjoitti. Loris-Melikov nimitettiin vuonna 1880 ensin „mellakoita” vastaan taistelevan „Korkeimman käskykomission” päälliköksi ja sittemmin sisäasiain ministeriksi.— 43.

- ²⁶ „*Sotsial-Demokrat*” („Sosialidemokraatti”) — kirjallis-poliittinen kat-sausehti, jota „Työn vapautus” ryhmä julkaisi ulkomailla vuosina 1890—1892. Kaikkiaan ilmestyi neljä nidettä.
Lenin siteeraa V. I. Zaslutshin kirjoitusta „Vallankumousmiehiä porvariston keskuudesta”, joka julkaistiin „Sotsial-Demokratin” I. numerossa vuonna 1890.— 43.
- ²⁷ *Machiavellismi* (johtuu Firenzen tasavallan poliittisen toimihenkilön ja kirjailijan Machiavellin (1469—1527) nimestä) — politiikka, joka tarkoitusperänsä saavuttamiseksi ei kaihda mitään salakavalaa taistelukeinoja — petosta, valapattoisuutta, kavalluksia ja mur-hia.— 44.
- ²⁸ „*Narodnaja volja*” („Kansan tahto”) — narodnikkien salainen yhdis-tys, joka perustettiin vuonna 1879 vallankumoustaistelua varten tsaarin itsevaltiutta vastaan.
Pian sen jälkeen, kun narodnajavoljalaiset olivat surmanneet tsaari Aleksanteri II (maaliskuun 1 (13) p:nä 1881) tsaarihallitus murskasi „Narodnaja voljan”. Sen jälkeen narodnikkien enemmistö luopui vallankumoustaistelusta tsarismia vastaan ja alkoi saarnata sovintoa, sopimusta tsaarin itsevaltiuden kanssa. Näistä narodnikkien epigoneista — XIX vuosisadan 80- ja 90-luvun liberaalisista narodnikeista — tuli kulakkiluokan etujen edustajia.
„Narodnaja voljan” toiminnasta annettua arviota ks. „NKP(b):n historia. Lyhyt oppikurssi”, ensimmäinen luku.— 54.
- ²⁹ „*Rabotshaja Myslin*” *Erillinen lisälehti* — kirjanen, jonka „ekonomistien” sanomalehden „Rabotshaja Myslin” toimitus julkaisi syys-kuussa vuonna 1899. Kirjasessa, ja varsinkin kirjoituksessa „Todellisuutemme”, jonka allekirjoituksena oli R. M., esitettiin avoimesti „ekonomistien” opportunistisia katsomuksia. Lenin on arvostellut tätä kirjasta artikkelissa „Taannehtivaa suuntausta Venäjän sosialidemokratiassa” sekä kirjassa „Mitä on tehtävää?” (ks. Teokset, 4. osa, ss. 236—266 ja tämä osa, ss. 351—358, 388—389, 398—399).— 57.
- ³⁰ „*Narodnoje pravo*” („Kansan oikeus”) — puolue, demokraattisen intelligenssin illeegaalinen järjestö, joka perustettiin entisten narodnajavoljalaisien osanotolla vuonna 1893 (M. A. Natanson y.m.); keväällä 1894 tsaarihallitus murskasi sen. Tämä järjestö julkaisi kaksi ohjelma-asiakirjaa: „Päivänpolttava kysymys” ja „Manifesti”. Suurin osa narodnojepravolaisista liittyi myöhemmin eserrien puolueeseen.— 68.
- ³¹ Lenin tarkoittaa sanontaa, joka on otettu K. Marxin teoksesta „Luokkataistelu Ranskassa vuodesta 1848 vuoteen 1850” (ks. K. Marx. Valitut teokset kahdessa osassa, II osa, 1940, s. 157).— 69.
- ³² „*Novoje Vremja*” („Uusi Aika”) — sanomalehti, joka ilmestyi Pietarissa vuodesta 1868 vuoden 1917 lokakuuhun saakka. Alussa se oli maltillis-liberaalinen, vuodesta 1876 se muuttui taantumuk-sellisten aatelis- ja virkamiesbyrokraatiapiirin äänenkannattajaksi. Lehti ei taistellut ainoastaan vallankumouksellista, vaan myös liberaalis-porvarillista liikettä vastaan. Vuodesta 1905 alkaen siitä tuli eräs mustasotnialaisten äänenkannattajia.— 70.

- ³³ Tarkoitetaan Painoasiain Päähallinnon kiertokirjettä, joka lähetettiin aikakausjulkaisujen ja sanomalehtien toimituksille sen jälkeen, kun sanomalehdessä „Novoje Vremja” oli ilmestynyt kirjoitus „Työväen mellakoiden johdosta”. Kiertokirjeestä mainitaan „Iskrassa” № 6 (heinäkuu 1901), kirjoituksessa „Pietarin uutisia” (osastossa „Yhteiskuntaelämästämme”).— 70.
- ³⁴ „*Moskovskije Vedomosti*” („Moskovan Sanomat”) — sanomalehti, jota julkaistiin vuodesta 1756; XIX vuosisadan 60-luvulta alkaen se edusti tilanherrojen ja papiston taantumuksellisimpien monarkististen kerrosten katsomuksia; vuodesta 1905 lähtien — eräs mustasotnialaisten päälehti. Ilmestyi vuoden 1917 Lokakuun vallankumoukseen saakka.— 72.
- ³⁵ Kirjasen „*Vuoden 1897 kesäkuun 2 päivän lakia koskevat salaiset asiakirjat*” julkaisi „Venäläisten sosialidemokraattien ulkomainen liitto” Genevessä vuonna 1868.— 73.
- ³⁶ „*Grazhdanin*” („Kansalainen”) — taantumuksellinen sanomalehti, ilmestyi Pietarissa vuodesta 1872 vuoteen 1914 saakka. XIX vuosisadan 80-luvulta lähtien se oli äärimmäisten monarkistien äänenkannattaja. Lehti pysyi pystyssä pääasiallisesti tsaarihallituksen antamien apurahojen turvin.— 88.
- ³⁷ Teoksensa „*Agraarikysymys ja „Marxin arvostelijat*” on Lenin kirjoittanut kesä- ja syyskuun kuluessa 1901. Sen ensimmäiset neljä lukua julkaistiin aikakauslehdessä „Zarja” № 2—3, joulukuussa 1901, otsikolla: „Herrat „arvostelijat” agraarikysymyksessä. Ensimmäinen katsaus”, allekirjoituksena *N. Lenin*. Sen jälkeen ne julkaistiin legaalisesti Odessassa (varustettuna huomautuksella: „Sensuurin sallima. Odessa, heinäkuun 23 p:nä 1905”) kirjankustantamo „Burevestnikin” toimesta erillisenä kirjasena ja muutettulla otsikolla: *N. Lenin*. „Agraarikysymys ja Marxin „arvostelijat””. Tämän otsikon on tekijä säilyttänyt myöhemmissä painoksissa julkaistessaan teoksen kokonaan tai sen erillisiä osia.
- Luvut V—IX julkaistiin ensi kerran helmikuussa 1906 legaalissa aikakauslehdessä „*Obrazovanije*” № 2. Tässä painoksessa ne oli varustettu väliotsikoilla, joita ei ollut „Zarjan” julkaisemissa luvuissa I—IV eikä vuoden 1905 painoksessa.
- Vl. Iljinin* (V. I. Leninin) kirjassa „Agraarikysymys”, I osa, joka ilmestyi Pietarissa vuonna 1908, julkaistiin ensi kerran yhdessä kaikki yhdeksän lukua, joihin oli lisätty vielä kaksi uutta lukua, X ja XI, sitä paitsi lukiuihin I—IV oli tehty väliotsikot, tekstiin tehty eräitä toimituskorjauksia sekä lisätty muutamia huomautuksia.
- XII luku (viimeinen) julkaistiin ensi kerran vuonna 1908 kokoelmassa „*Nykyhetken elämää*”.
- Ensimmäiset yhdeksän lukua kuuluvat tähän osaan, luvut X, XI ja XII, jotka on kirjoitettu vuonna 1907, kuuluvat V. I. Leninin Teosten neljännen painoksen 13. osaan.— 93.
- ³⁸ „*Obrazovanije*” („Sivistys”) — kirjallinen, tieteellis-populäärinen ja yhteiskunnallis-poliittinen kuukausijulkaisu; ilmestyi Pietarissa

vuodesta 1892 vuoteen 1909. Vuosina 1902—1908 aikakauslehden avustajina oli marxilaisia.— 93.

³⁹ „*Russkoje Bogatstvo*” („Venäjän Rikkaus”) — kuukausijulkaisu, ilmestyi Pietarissa vuodesta 1876 vuoden 1918 puoliväliin saakka. 90-luvun alussa aikakauslehdessä tuli liberaalisten narodnikkien äänenkannattaja ja sitä toimittivat S. N. Krivenko ja N. K. Mihailovski. Aikakauslehti saarnasi sovintoa tsaarihallituksen kanssa ja luopumista kaikesta vallankumouksellisesta taistelusta sitä vastaan, kävi raivokasta taistelua marxilaisuutta ja venäläisiä marxilaisia vastaan.— 97.

⁴⁰ „*Natshalo*” („Alku”) — „legaalisten marxilaisten” kirjallinen, tieteellinen ja poliittinen kuukausijulkaisu; ilmestyi Pietarissa vuoden 1899 alkupuoliskolla P. B. Struven, M. I. Tugan-Baranovskin y.m. toimittamana. „Legaalisten marxilaisten” lisäksi aikakauslehdessä julkaisivat kirjoituksiaan G. V. Plehanov, V. I. Zasulitsh y.m. Tsaarihallitus lakkautti julkaisun kesäkuussa 1899.

Lenin julkaisi tässä aikakauslehdessä muutamia arvosteluja (ks. Teokset, 4. osa, ss. 52—60, 80—89) ja osan „Kapitalismin kehitys Venäjällä” nimisen kirjansa kolmannesta luvusta (otsikolla „Kapitalistinen talous työntää syrjään veropäivätyötaloutta Venäjän nykyisessä maanviljelyksessä”) (ks. Teokset, 3. osa, ss. 161—187).

Lenin tarkoittaa Bulgakovin kirjoitusta „Kysymykseen maanviljelyksen kapitalistisesta evoluutiosta”, joka julkaistiin aikakauslehden numeroissa 1—2 ja 3 tammi—helmikuussa ja maaliskuussa vuonna 1899.— 97.

⁴¹ „*Zhizn*” („Elämä”) — kuukausijulkaisu, ilmestyi Pietarissa vuodesta 1897 vuoteen 1901 saakka; vuonna 1902 sitä julkaistiin ulkomailla. Vuodesta 1899 alkaen aikakauslehti oli „legaalisten marxilaisten” äänenkannattaja.

Lenin julkaisi tässä aikakauslehdessä kirjoituksen „Vastaus hra P. Nezhdanoville”, № 12, joulukuussa 1899, ja kaksi kirjoitusta otsikolla „Kapitalismi maataloudessa (Kautskyn kirjan ja hra Bulgakovin kirjoituksen johdosta)”, №№ 1 ja 2, tammi- ja helmikuu 1900 (ks. Teokset, 4. osa, ss. 145—150, 91—144).— 98.

⁴² *Malthuslaisuus* — englantilaisen porvarillisen taloustieteilijä Malthusin (1766—1834) taantumuksellinen teoria; Malthus väitti, että sosiaaliset onnettomuudet voidaan poistaa vain supistamalla keinotekoisesti väkiluvun kasvua, se on pidättymällä avioliitoista ja lastensynnyttämisestä.— 103.

⁴³ Ks. K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, s. 581.— 107.

⁴⁴ Ks. K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, s. 657.— 108.

⁴⁵ Ks. K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, ss. 654—656.— 108.

⁴⁶ Ks. K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, ss. 656—657.— 108.

⁴⁷ *Klaaniomistus* — suvun maanomistus.— 111.

⁴⁸ Ks. K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, s. 573.— 113.

- ⁴⁹ Ks. K. Marx. „Lisäarvoteorioita”, II osa, 2. nide, 1936, ss. 57—58.— 116.
- ⁵⁰ „*Sozialistische Monatshefte*” („Sosialistinen Kuukausijulkaisu”) — aikakauslehti, Saksan sosialidemokratian opportunistien pää-äänenkannattaja ja eräs kansainvälisen opportunismin äänenkannattaja. Vuosien 1914—1918 imperialistisen maailmansodan aikana se oli sociali-chauvinismin kannalla. Ilmestyi Berliinissä vuodesta 1897 vuoteen 1933 saakka.— 124.
- ⁵¹ „*Die Neue Zeit*” („Uusi Aika”) — Saksan sosialidemokratian aikakauslehti, ilmestyi Stuttgartissa vuodesta 1883 vuoteen 1923. Vuosina 1885—1895 „*Die Neue Zeit*issä” julkaistiin eräitä F. Engelsin kirjoituksia. Engels antoi usein ohjeita aikakauslehden toimitukselle ja arvosteli sitä jyrkästi sen poikkeamisista marxilaisuudesta. Alkaen 90-luvun toiselta puoliskolta, F. Engelsin kuoleman jälkeen, aikakauslehti oli kautskylaisten katsantokantojen levittäjänä ja julkaisi säännöllisesti revisionistien kirjoituksia. Imperialistisen maailmansodan vuosina (1914—1918) lehdellä oli keskustalainen asenne, kannattaen faktillisesti sociali-chauvinisteja.— 130.
- ⁵² *Poikkeuslaki sosialisteja vastaan* saatettiin Saksassa voimaan vuonna 1878. Tällä lailla kiellettiin kaikki sosialidemokraattisen puolueen järjestöt, työväen joukkojärjestöt, työväenlehdistö, sosialistinen kirjallisuus takavarikoitiin ja alettiin karkoittaa sosialidemokraatteja. Työväen joukkoliikkeen painostuksesta laki kumottiin vuonna 1890.— 139.
- ⁵³ „*Vorwärts*” („Eteenpäin”) — Saksan sosialidemokratian pää-äänenkannattaja; lehti alkoi ilmestyä vuonna 1876 W. Liebknechtin y.m. toimittamana. F. Engels kävi lehden palstoilla taistelua kaikkinaisia opportunistien ilmauksia vastaan. 90-luvun toiselta puoliskolta lähtien, Engelsin kuoleman jälkeen, „*Vorwärts*issä” julkaistiin säännöllisesti Saksan sosialidemokratiassa ja II Internationalessa vallassa olleiden opportunistien kirjoituksia.— 139.
- ⁵⁴ Ks. K. Marx ja F. Engels. „Kommunistisen puolueen manifesti”, 1949, s. 44.— 144.
- ⁵⁵ Ks. K. Marx ja F. Engels. Teokset, XV osa, 1935, ss. 73—74.— 144.
- ⁵⁶ Ks. F. Engels. „Anti-Dühring”, 1945, ss. 269—282.— 144.
- ⁵⁷ *N. —on*, Nikolai —on (N. F. Danielsonin kirjailijanimiä) — eräs XIX vuosisadan 80—90-luvun liberaalisen narodnikkilaisuuden ideologeja.— 148.
- ⁵⁸ „*Der Volksstaat*” („Kansanvallio”) — sanomalehti, Saksan sosialidemokratian — eisenachilaisten puolueen — pää-äänenkannattaja; ilmestyi Leipzigissä vuodesta 1869 vuoteen 1876 saakka W. Liebknechtin ollessa sen toimittajana. K. Marx ja F. Engels toimivat lehden avustajina.— 148.
- ⁵⁹ Ks. K. Marx ja F. Engels. Teokset, XV osa, 1935, s. 60.— 148.

- ⁶⁰ Lenin siteeraa F. Engelsin alkulausetta „Asuntokysymykseen” nimisen teoksen toiseen painokseen (ks. K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVI osa, I nide, 1937, s. 276).— 149.
- ⁶¹ *Ruth*—naisen nimi; raamatun mytologian mukaan tämä nainen keräsi tähtiä vieraalta pelloilta. Sanontaa „*Ruthin tähkänkeruu*” käytetään tässä tarkoittamaan kevyttä, huoletonta työntekoa.— 159.
- ⁶² „*Sosiaalipolitiikan liitto*” („Verein für Sozialpolitik”) — Saksan porvarillisten taloustieteilijäin yhtymä; perustettu vuonna 1872. Liitto asetti päämääräkseen likvidoida sosialidemokratian vaikutuksen työväenluokkaan ja alistaa työväenliike porvariston etujen alaiseksi.— 169.
- ⁶³ Ks. K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, s. 711.— 175.
- ⁶⁴ Ks. N. Shtshedrin (M. J. Saltykov). Kootut teokset, täydellinen laitos, XV osa, 1940, ss. 101—102.— 182.
- ⁶⁵ VII ja IX lukujen teksteistä, jotka julkaistiin ensi kerran aikakauslehdessä „*Obrazovanije*”, käy selville, että Lenin aikoi tarkastella tässä teoksessa Ranskan maataloustilastojen numerotietoja ja analysoida ranskalaisen taloustieteilijän Mauricein „kriittillisiä” katsomuksia. Mutta tämä suunnitelma jäi toteuttamatta, ja vuoden 1908 painoksessa Lenin teki tekstiin muutoksia vastaaviin kohtiin, jotka osoittivat hänen alkuperäisiä aikomuksiaan. Esimerkiksi lauseesta: „Talonpoikaiston proletarisoituminen jatkuu,—sen me osoitamme tuonempana saksalaisten ja ranskalaisten tilastojen joukkoluontoisilla tiedoilla...” oli pyyhitty pois kaksi sanaa: „ja ranskalaisten”. Lauseesta: „Kaupunkien nopea kasvu lisää alituisesti tällaisten „maitofarmarien” määrää, ja aina on tietenkin oleva Hechtejä, Davideja, Hertzejä ja Tshernoveja (sekä myöskin,—ettei loukattaisi Ranskaakaan,—Mauriceja, josta tulee puhe tuonempana)...” oli pyyhitty pois sulkumerkkien sisällä olevat sanat. Lauseesta: „Siksipä, jos nämä prosessit sekoitetaan toisiinsa tai jompi kumpi niistä sivuutetaan huomiotta, niin voidaan helposti langeta mitä karkeimpiin virheisiin, josta mallinäytteen saamme nähdä alempana, käsitellessämme hra Bulgakovin tekemiä johtopäätöksiä ranskalaisista numerotiedoista” oli loppuosa vaihdettu uuteen sanamuotoon: „joista on näytteitä runsaasti siroteltuina Bulgakovin kirjassa”.— 210.
- ⁶⁶ „*Yhdistävä*” edustajakokous, joka pidettiin Zürichissä syyskuun 21—22 (lokakuun 4—5) p:nä 1901, oli yritys yhdistää ulkomailla olevat venäläiset sosialidemokraattiset järjestöt periaatteellisen marxilaisen ohjelman perustalla. Edustajakokouksessa olivat läsnä „Iskran”—„Zarjan” järjestön ulkomaisen osaston, „Sotsial-demokrat” järjestön (johon „Työn vapautus” ryhmä kuului), „Venäläisten sosialidemokraattien ulkomaisen liiton”, Bundin ja „Borba” ryhmän edustajat. Ennen edustajakokouksen koollekutsumista pidettiin Genevessä kesäkuussa 1901 edeltävästi näiden samojen järjestöjen edustajain konferenssi. Konferenssi hyväksyi päätöslauselman periaatteelliseksi pohjaksi sopimuksen tekoa ja yhteistyötä varten.

Hahmottunut lähentyminen piti virallisesti muotoiltaman „yhdistävässä” edustajakokouksessa. Mutta Liiton johtajien kirjoitukset, jotka julkaistiin syyskuussa 1901 „Rabotsheje Delon” 10. numerossa, sekä korjaukset ja lisäykset Geneven konferenssin päätöslausemaan, joita Liiton edustajat tekivät edustajakokouksessa, osoittivat, että Liitto on edelleenkin opportunistisella kannalla. Luettuana julki lausuntonsa „Iskran” ja „Sotsial-demokrat” järjestön edustajat poistuivat edustajakokouksesta.

V. I. Lenin oli läsnä „yhdistävässä” edustajakokouksessa ja esiintyi siellä „Freyn” nimellä. Se oli Leninin ensimmäinen julkinen esiintyminen venäläisten sosialidemokraattien keskuudessa ulkomailla.— 213.

⁶⁷ „Venäläisten sosialidemokraattien ulkomainen liitto” perustettiin Genevessä vuonna 1894 „Työn vapautus” ryhmän aloitteesta. Ensin „Työn vapautus” ryhmä johti Liittoa ja toimitti sen painotuotteita. Sittemmin Liitossa pääsivät voitolle opportunistiset ainekset („nuoret” — „ekonomistit”). Liiton ensimmäisessä edustajakokouksessa marraskuussa 1898 „Työn vapautus” ryhmä kieltäytyi toimittamasta sen julkaisuja. Lopullinen suhdekatko ja „Työn vapautus” ryhmän ero Liitosta tapahtui Liiton toisessa edustajakokouksessa huhtikuussa 1900, jolloin „Työn vapautus” ryhmä ja sen kannattajat poistuivat edustajakokouksesta ja muodostivat itsenäisen järjestönsä nimellä „Sotsial-demokrat”.— 215.

⁶⁸ „Sotsial-demokrat” järjestö syntyi toukokuussa 1900 „Venäläisten sosialidemokraattien ulkomaisen liiton” hajottua II edustajakokouksessaan (joka pidettiin Genevessä, huhtikuussa 1900). Järjestö julkaisi muutamia kirjasia. Lokakuussa 1901 se yhdessä „Iskran”— „Zarjan” ulkomaisen osaston kanssa liittyi yhteen „Venäjän vallankumouksellisen -socialidemokratian ulkomaiseksi liigaksi”.— 215.

⁶⁹ *Vuori ja Gironde* — porvariston kahden poliittisen ryhmän nimet XVIII vuosisadan lopulla tapahtuneen Ranskan porvarillisen vallankumouksen ajoilta. Vuoreksi — jakobiineiksi — nimitettiin sen ajan vallankumouksellisen luokan — porvariston — jyrkimpiä edustajia, jotka vaativat ehdottomasti absolutismin ja feodalismien hävittämistä. Girondistit, toisin kuin jakobiinit, horjuivat vallankumouksen ja vastavallankumouksen välillä ja he kulkivat sopimustietä monarkian kanssa.

Lenin nimitti opportunistista virtausta sosialidemokratiassa „socialistiseksi Girondeksi”; vallankumouksellisia sosialidemokraatteja hän nimitti proletarisiksi jakobiineiksi, „Vuoreksi”. VSDTP:n jakaannuttua bolshevikkeihin ja menshevikkeihin Lenin korosti usein sitä, että menshevikit ovat girondistilainen virtaus työväenliikkeessä.— 217.

⁷⁰ „Lyypekin puoluepäivät” — Saksan sosialidemokratian edustajakokous, joka pidettiin Lyypekissä syyskuun 9—15 (22—28) p:nä 1901. Keskeisin sija edustajakokouksen työssä oli kysymyksellä taistelusta revisionismia vastaan, joka oli siihen mennessä tullut puolueen oikeistosiiveksi ja jolla oli oma ohjelmansa ja kirjallinen äänenkannattajansa „Sozialistische Monatshefte” („Sosialistinen Kuukausijulkaisu”). Puheessaan edustajakokouksessa revisionistien johtaja

Bernstein, joka oli jo kauan ennen edustajakokousta ryhtynyt revisioimaan tieteellistä sosialismia, vaati „arvosteluvapautta” marxilaisuuteen nähden. Edustajakokous hylkäsi Bernsteinin kannattajien esittämän päätöslauselmaluonnoksen. Edustajakokouksen hyväksymässä päätöslauselmassa Bernsteinille annettiin suoranainen varoitus, mutta siinä ei asetettu periaatteellisesti kysymystä siten, ettei bernsteiniläisillä voi olla sijaa työväenpuolueen riveissä.— 218.

⁷¹ „Venäjän poliittisen vapautuksen työväenpuolue” — pieni, suunnaltaan narodnikkilainen järjestö, joka oli vuosina 1899—1902 olemassa Minskissä, Belostokissa ja eräissä muissa kaupungeissa. Vuonna 1902 tämän järjestön jäsenet liittyivät eserrien puolueeseen.— 218.

⁷² *Bund* — „Juutalaisten yleinen työväenliitto Liettuassa, Puolassa ja Venäjällä” — perustettiin v. 1897 ja siihen kuului etupäässä Venäjän läntisten alueiden juutalaisia käsityöläisiä. VSDTP:n I edustajakokouksessa maaliskuussa 1898 Bund liittyi VSDTP:een. VSDTP:n II edustajakokouksessa bundilaiset asettivat vaatimuksen, että Bund on tunnustettava juutalaisen proletariaatin ainoaksi edustajaksi. Sen jälkeen, kun edustajakokous hylkäsi Bundin organisatorisen natsionalismin, Bund erosi puolueesta.

Vuonna 1906, IV („Yhdistävän”) edustajakokouksen jälkeen, Bund liittyi uudelleen VSDTP:een. Bundilaiset tukivat jatkuvasti menshevikkejä ja kävivät herkeämättä taistelua bolshevikkeja vastaan. Kuuluen muodollisesti VSDTP:n kokoonpanoon, Bund oli luonteeltaan porvarillis-natsionalistinen järjestö. Bolshevikkien ohjelmavaatimuksen — kansakuntien itsemääräämisoikeuden — vastapainoksi Bund asetti kansallisen kulttuuriautonomian vaatimuksen. Ensimmäisen maailmansodan aikana vuosina 1914—1918 bundilaiset olivat sosiali-chauvinismin kannalla; vuonna 1917 Bund kannatti vastavallankumouksellista Väli aikaista hallitusta ja taisteli Lokakuun sosialistisen vallankumouksen vihollisten puolella. Kansalais sodan vuosina tunnetut bundilaiset liittyivät vastavallankumouksen voimiin. Samaan aikaan Bundin rivijäsenten keskuudessa alkoi tapahtua käänne yhteistoiminnan kannalle neuvostovallan kanssa. Kun kävi selväksi, että proletariaatin diktatuuri pääsee voitolle sisäisestä vastavallankumouksesta ja ulkolaisista interveenteistä, niin Bund ilmoitti luopuvansa taistelusta neuvostovaltaa vastaan. Maaliskuussa vuonna 1921 Bund likvidoi itsensä, osa sen jäsenistä liittyi yleisillä perusteilla VKP(b):seen. Puolueeseen liittyneiden bundilaisten joukossa oli kaksinaamaisia henkilöitä, jotka liittyivät puolueeseen tarkoituksella hajoittaa sitä sisältä käsin; heidät on sittemmin paljastettu kansan vihollisiksi.— 219.

⁷³ Lenin tarkoittaa lentolehtistä „*Ensimmäinen kirje nälänhädässä oleville talonpojille*”, joka ilmestyi vuonna 1892 ja jonka allekirjoituksena oli „Talonpoikain suosijat”. Lentolehtistä painettiin noin 1.800 kappaletta Pietarissa illegaalisessa niin sanotussa Lahden kirjapainossa, joka kuului „Narodnajavoljalaisten ryhmälle”.— 226.

⁷⁴ „*Venäjän vallankumouksellisen sosialidemokratian ulkomainen liiga*” perustettiin V. I. Leninin aloitteesta lokakuussa vuonna 1901.

- Liigaan kuuluivat „Iskran”—„Zarjan” järjestön ulkomainen osasto ja „Sotsial-demokrat” järjestö (johon „Työn vapautus” ryhmä kuului). Liiga oli „Iskran” edustaja ulkomailla. Se julkaisi muutamia „Bulletiineja” ja kirjasia, muun muassa V. I. Leninin kirjasen „Maalaisköyhälistölle”. VSDTP:n II edustajakokous vahvisti Liigan ainoaksi ulkomailla olevaksi puoluejärjestöksi, jolla oli sääntöjen mukaiset komitean oikeudet. II edustajakokouksen jälkeen menshevikit pesiytyivät „Ulkomaiseen liigaan” ja ryhtyivät sieltä käsin taisteluun Leniniä vastaan, bolshevikkeja vastaan.— 231.
- ⁷⁵ Ensimmäinen luku Leninin kirjoituksesta „Katsaus maan sisäisiin asioihin” julkaistiin erillisenä kirjasena kahtena eri painoksena otsikolla „Taistelu nälänhädässä olevia vastaan”. Ensimmäinen painos ilmestyi erillisenä vedoksena „Zarjan” №:sta 2—3; toinen painos, kolme tuhatta kappaletta, painettiin „Iskran” illegaalisessa kirjapainossa Kishinjovissa.— 243.
- ⁷⁶ Lenin siteeraa M. J. Saltykov-Shtshedrinin teosta „Erään kaupungin historia” (ks. N. Shtshedrin (M. J. Saltykov). Kootut teokset, täydellinen laitos, IX osa, 1934, s. 427).— 253.
- ⁷⁷ Lenin tarkoittaa Nikolai —onin (N. F. Danielsonin) kirjaa „Katsaus reforminjälkeiseen yhteiskunnalliseen talouteemme”, joka ilmestyi Pietarissa vuonna 1893.— 268.
- ⁷⁸ „*Russkije Vedomosti*” („Venäläiset Sanomat”) — sanomalehti, ilmestyi Moskovassa vuodesta 1863 alkaen Moskovan yliopiston liberaalisten professorien ja zemstvotoimihenkilöiden julkaisemana; se edusti liberaalisten tilanherrojen ja porvariston etuja. Vuodesta 1905 alkaen — oikeistokadettien äänenkannattaja; lakkautettiin vuoden 1917 Lokakuun vallankumouksen jälkeen, samoin kuin muutkin vastavallankumoukselliset lehdet.— 269.
- ⁷⁹ „*Svobodnoje Slovo*” („Vapaa Sana”) — kustannusliike, joka julkaisi Venäjän sensuurin kieltämiä L. N. Tolstoin teoksia ulkomailla (Englannissa, Sveitsissä) sekä kirjasia tsarihallituksen harjoittamaa lahkolaisten vainoamista vastaan. Vuosina 1899—1901 kustannusliike julkaisi aikakauslehteä „Svobodnaja Mysl” ja vuosina 1901—1905 aikakauslehteä „Svobodnoje Slovo”.— 284.
- ⁸⁰ „*Juzhnyi Rabotshi*” („Etelän Työläinen”) — sosialidemokraattinen sanomalehti, jota samanniminen ryhmä julkaisi illegaalisesti tammi-kuusta 1900 huhtikuuhun 1903 saakka; kaikkiaan ilmestyi 12 numeroa. Lehteä levitettiin pääasiassa etelä-Venäjän sosialidemokraattisissa järjestöissä.
- Lenin piti ryhmää „Etelän työläinen” niihin järjestöihin kuuluvana, „jotka sanoissa tunnustivat „Iskran” johtavaksi elimeksi, mutta todellisuudessa ajoivat omia erikoisia suunnitelmiaan ja olivat horjuvia periaatteellisessa suhteessa”. Ryhmä oli olemassa VSDTP:n II edustajakokoukseen saakka. Enemmistöstä ryhmän johtoon kuuluneista tuli myöhemmin menshevikkejä.— 303.
- ⁸¹ Lenin on itse kääntänyt otteen F. Lassallen kirjeestä K. Marxille kesäkuun 24 päivältä 1852 (ks. „Ferdinand Lassallen kirjeitä K. Marxille ja F. Engelsille”, Pietari, 1905, s. 53).— 310.

- ⁸² Joulukuun 6 (18) päivän mielenosoituksen vuonna 1876 työläiset ja ylioppilaat järjestivät vastalauseen merkiksi itsevaltiuden harjoittamaa mielivaltaa vastaan. G. V. Plehanov, joka osallistui mielenosoitukseen, piti siinä vallankumouksellisen puheen. Poliisi hajotti mielenosoituksen. Sen monia osanottajia vangittiin ja tuomittiin karkoitettavaksi tai pakkotyöhön.— 312.
- ⁸³ Kokoelma „*Proletarskaja borba*” („Proletariaatin taistelu”) № 1 oli „Uralin sosialidemokraattisen ryhmän” julkaisema; se painettiin ryhmän kirjapainossa vuonna 1899. Kokoelman kirjoittajat, jotka olivat „ekonomismin” kannalla, kielsivät työväenluokan itsenäisen poliittisen puolueen luomisen tarpeellisuuden ja olivat sitä mieltä, että poliittinen vallankumous voidaan suorittaa yleislakon avulla, ilman joukkojen järjestämistä ja valmentamista etukäteen, ilman aseellista kapinaa.— 330.
- ⁸⁴ „*Sosialidemokraattinen työväen kirjasto*” — sarja kirjasia, joita julkaistiin illegaalisesti Vilnossa ja Pietarissa vuosina 1900—1901.— 330.
- ⁸⁵ Ks. K. Marx ja F. Engels. „Kommunistisen puolueen manifesti”, 1949, s. 43.— 331.
- ⁸⁶ Tarkoitetaan talvella 1901—1902 toimeenpantua ylioppilaiden yleislakkoa. Lakkoon osallistui noin 30.000 henkeä.— 332.
- ⁸⁷ Lenin tarkoittaa Ranskan Yleisesikunnan upseerin, juutalaisen Dreyfusin oikeusjuttua; sotaoikeus tuomitsi hänet vuonna 1894 elinkautiseen vankeuteen syytettynä vakoilusta ja valtiopetoksesta ilmeisen väärin syytösten nojalla. Tämä provokatorinen oikeusjuttu oli Ranskan taantumuksellisten piirien järjestämä. Maassa alkanut yhteiskunnallinen liike Dreyfusin puolustamiseksi paljasti tuomioistuimen lahjotuksi ja kärjisti poliittista taistelua tasavaltaisten ja monarkistien välillä. Vuonna 1899 Dreyfus armahdettiin ja päästettiin vapaaksi. Vasta vuonna 1906 jutun ollessa uudelleen esillä Dreyfus todettiin syyttömäksi.— 332.
- ⁸⁸ Kirjan „*Mitä on tehtävä? Lükkeemme päivänpolttavia kysymyksiä*” Lenin kirjoitti vuoden 1901 lopussa — vuoden 1902 alussa. Artikkeleissa „Mistä on alettava?”, joka julkaistiin „Iskrassa” № 4 (toukokuussa 1901), Lenin kirjoitti, että artikkeli on „suunnitelma-hahmotelma, jota kehittelemme yksityiskohtaisemmin parhaillaan painokuntoon valmisteltavassa kirjassessa”.
- Lenin ryhtyi varsinaisesti kirjoittamaan kirjaa syksyllä vuonna 1901. „Alkulauseessa kirjaseen „Yhdistävän” edustajakokouksen asiakirjat”, joka on kirjoitettu marraskuussa 1901, Lenin sanoi, että teos „on valmisteilla ja piakkoin ilmestyy painosta”. Joulukuussa, „Iskran” 12. numerossa Lenin julkaisi kirjoituksen „Keskustelu ekonomismin puolustajien kanssa”, jota hän myöhemmin nimitti „Mitä on tehtävä?” teoksen konseptiksi. Helmikuussa vuonna 1902 Lenin kirjoitti alkulauseen kirjaansa. Maaliskuun alussa kirja „Mitä on tehtävä?” ilmestyi painosta Stuttgartissa, Dietzin kustannusliikkeessä, josta oli ilmoitus „Iskrassa” № 18, maaliskuun 10 pnä 1902.

Toveri Stalin puolusti ja kehitteli niitä Leninin aatteita, jotka on esitetty ja perusteltu kirjassa „Mitä on tehtävä?”. Toveri Stalinin kirjanen „Lyhyesti erimielisyyksistä puolueessa”, joka on kirjoitettu keväällä 1905, liittyy välittömästi kirjaan „Mitä on tehtävä?” (ks. J. V. Stalin. Teokset, 1. osa, suomenk. painos, ss. 94—137). Kirjassa „Mitä on tehtävä?” kehiteltyjä Leninin aatteita puolustettiin myös toveri Stalinin kirjoituksessa „Vastaus „Sotsial-Demokratille””, joka on julkaistu sanomalehdessä „Proletariaatin taistelu” elokuussa vuonna 1905 (ks. J. V. Stalin. Teokset, 1. osa, suomenk. painos, ss. 170—183). Lenin antoi suuren arvon tuolle kirjoitukselle ja pani merkille, että siinä on „erinomaisesti asetettu kysymys kuuluisasta „tietoisuuden tuomisesta ulkoa käsin””.

Julkaistessaan kirjan „Mitä on tehtävä?” vuonna 1907 uusintapainoksena kokoelmassa „12 vuoden ajalta” Lenin jätti pois viidennen luvun „a”-pykälän: „Kuka loukkaantui artikkelista „Mistä on alettava?”” ja huomautti alkulauseessa julkaisevansa teoksen „aivan mitättömin lyhennyksin, jättäen pois ainoastaan organisaatiosuhteita koskevat yksityiskohdat ja pienet polemiikkihuomautukset”. Samalla Lenin lisäsi viisi uutta alaviitettä.

Tässä osassa „Mitä on tehtävä?” julkaistaan vuoden 1902 painoksen tekstistä, joka on vertailtu vuoden 1907 painokseen.— 337.

⁸⁹ *Lassallelaiset ja eisenachilaiset* — kaksi puoluetta Saksan työväenliikkeessä XIX vuosisadan 60-luvulla ja 70-luvun alussa.

Lassallelaiset olivat F. Lassallen kannattajia ja seuraajia. Lassallelaisten ydinosa oli „Saksan yleinen työväenliitto”, jonka Lassalle perusti vuonna 1863. Tunnustaen mahdolliseksi kapitalismin rauhanomaisen muuttumisen sosialismiksi kapitalistisen valtion tukemien työväenyhdistysten avulla lassallelaiset saarnasivat työväenluokan vallankumouksellisen taistelun asemesta taistelua yleisen äänioikeuden puolesta ja rauhanomaista parlamentti-toimintaa.

Marx arvosteli jyrkästi lassallelaisia ja totesi, että he ovat „useiden vuosien ajan olleet haittana proletariaatin järjestämisen tiellä ja päätyneet siihen, että heistä on tullut yksinkertaisesti ase poliisin käsissä”. Lassallelaisten teoreettisia katsomuksia ja heidän taktiikkaansa Marx on arvioinut teoksissaan „Gothan ohjelman arvostelua” ja „Luuloteltuja hajaannuksia Internationalessa” sekä kirjeenvaihdossaan Engelsin kanssa.

Eisenachilaiset olivat marxilaisuuden kannattajia, jotka olivat K. Marxin ja F. Engelsin aatteellisen vaikutuksen alaisina. W. Liebknechtin ja A. Bebelin johdolla he perustivat vuonna 1869 edustajakokouksessaan Eisenachissa Saksan sosialidemokraattisen työväenpuolueen.

Nämä puolueet kävivät keskenään ankaraa taistelua.

Työväenliikkeen nousun ja hallituksen vainotoimenpiteiden voimistumisen vaikutuksesta nämä puolueet vuonna 1875 Gothassa pitämässään edustajakokouksessa yhtyivät yhtenäiseksi Saksan sosialistiseksi työväenpuolueeksi, jossa lassallelaiset olivat opportunistisena siipenä.

Lenin luonnehti lassallelaisia ja eisenachilaisia artikkelissa „August Bebel”, joka on kirjoitettu elokuussa 1913.— 343.

- ⁹⁰ *Guesdelaiset ja possibilistit* — kaksi virtausta Ranskan sosialistisessa liikkeessä, jotka syntyivät vuonna 1882 Ranskan Työväenpuolueen kahtiajakaantumisen jälkeen.

Guesdelaiset olivat J. Guesden kannattajia, vasemmistolainen, marxilainen virtaus, joka ajoi proletariaatin itsenäistä, vallankumouksellista politiikkaa; vuonna 1901 guesdelaiset perustivat Ranskan Sosialistisen puolueen.

Possibilistit olivat pikkuporvarillinen, reformistinen virtaus, joka vieroitti proletariaattia pois vallankumouksellisista taistelumenetelmistä. Possibilistit kehoittivat rajoittamaan työväenluokan toiminnan kapitalismin oloissa „mahdollisiin” (possible — mahdollista) puitteisiin. Vuonna 1902 possibilistit yhdessä muiden reformististen ryhmien kanssa perustivat Ranskalaisen sosialistisen puolueen.

Vuonna 1905 Ranskan sosialistinen puolue ja Ranskalainen sosialistinen puolue yhtyivät samaksi puolueeksi. Vuosien 1914—1918 imperialistisen sodan aikana J. Guesde yhdessä Ranskalaisen sosialistisen puolueen koko johdon kanssa siirtyi sociali-chauvinismin kannalle.— 343.

- ⁹¹ *Fabianilaiset* — olivat reformistisen, opportunistisen „Fabianilaisten yhdistyksen” jäseniä, yhdistys perustettiin Englannissa vuonna 1884 porvarillisen intelligenttiryhmän toimesta. Yhdistys on saanut nimensä roomalaisesta sotapäälliköstä Fabius Cunctatorista („Vitkastelijasta”), joka tuli tunnetuksi odottelutaktiikastaan, ratkaisevan taistelun välttelystä. Fabianilaiset vieroittivat proletariaattia pois luokkataistelusta, saarnasivat rauhallista siirtymistä kapitalismista sosialismiin pienten reformien tietä.

Engels luonnehti fabianilaisia kirjeessä Sorgelle tammikuun 18 päivästä 1893. Lenin on teoksissaan monta kertaa luonnehtinut fabianilaisia. Ks. hänen teoksiaan: „Alkulause kirjan „J. F. Beckerin, J. Dietzgenin, F. Engelsin, K. Marxin y.m. kirjeitä F. A. Sorgelle y.m.” venäjänkieliseen käännökseen”, „Sosialidemokratian agraari-ohjelma Venäjän vallankumouksessa”, „Englantilainen pasifismi ja englantilainen teorian vieroksuminen” y.m.— 343.

- ⁹² Lenin on itse kääntänyt otteen F. Engelsin alkulauseesta K. Marxin teoksen „Louis Bonaparten 18 päivä brumairekuuta” kolmanteen painokseen (ks. K. Marx. Valitut teokset kahdessa osassa, II osa, 1940, s. 251).— 345.

- ⁹³ „*Bezzaglavijalaiset*” — Pietarissa vuonna 1906 ilmestyneen aikakauslehden „Bez zaglavija” („Ilman otsikkoa”) perustajat ja osantottajat S. N. Prokopovitsh, J. D. Kuskova, V. J. Bogutsharski y.m. „Bezzaglavijalaiset” tunnustivat avoimesti kannattavansa revisionismia, tukivat menshevikkejä ja liberaaleja, esiintyivät proletariaatin itsenäistä politiikkaa vastaan. Lenin nimitti „bezzaglavijalaisia” menshevistimielisiksi kadeteiksi eli kadettimielisiksi mensheveikeiksi.— 347.

- ⁹⁴ *Ilovaitski D. I.* (1832—1920)—historiankirjoittaja, lukuisten virallisten historian oppikirjojen laatija. Hänen oppikirjansa olivat laajasti käytössä Venäjän alkeis- ja keskikouluissa ennen vallankumousta. Historiaa kuvattiin niissä pääasiassa tsaarien ja sotapäällikköjen

toimintana; historian prosessia selitettiin toisarvoisilla ja satunnaisilla seikoilla.— 348.

- ⁹⁵ *Katederisosialismi* — eräs porvarillisessa poliittisessa taloustieteessä esiintynyt suunta, joka syntyi Saksassa XIX vuosisadan 70—80-luvulla. Tämän suunnan edustajat saarnasivat yliopistojen katedereilta sosialismin nimellä porvarillis-liberaalista reformismia. Katederisosialistit väittivät, että porvarillinen valtio on muka luokkien yläpuolella ja että se kykenee saamaan aikaan sovinnon vihamielisten luokkien välillä sekä saattamaan vähitellen käytäntöön „socialismin” kajoamatta kapitalistien intresseihin ja ottaen mahdollisuuden mukaan huomioon työtätekevien vaatimukset. Venäjällä „legaaliset marxilaiset” saarnasivat katederisosialistien katsomuksia.— 348.
- ⁹⁶ *Hannoverin päätöslauselma* — päätöslauselma kysymyksestä „Hyökäilyt puoleen peruskatsomuksia ja taktiikkaa vastaan”, jonka Saksan sosialidemokratia hyväksyi Hannoverissa syyskuun 27—lokakuun 2 (lokakuun 9—14) p:nä 1899 pidetyssä edustajakokouksessaan. Tämän kysymyksen käsittely edustajakokouksessa ja erikoisen päätöslauselman hyväksyminen johtui siitä, että Bernsteinin johtamat opportunistit olivat ryhtyneet revisioimaan marxilaista teoriaa ja vaativat sosialidemokratian vallankumouksellisen politiikan ja taktiikan tarkistamista. Edustajakokouksen hyväksymässä päätöslauselmassa hyljättiin revisionistien vaatimukset, mutta siinä ei arvosteltu eikä paljastettu bernsteiniläisyyttä. Bernsteinin kannattajakin äänestivät tuon päätöslauselman puolesta.— 349.
- ⁹⁷ Saksan sosialidemokratian *Stuttartin edustajakokous*, joka pidettiin syyskuun 21—26 (lokakuun 3—8) p:nä 1898, ensi kerran käsitteli kysymystä revisionismista Saksan sosialidemokratiassa. Edustajakokouksessa luettiin poissaolevan Bernsteinin ilmoitus, jossa hän selitti opportunistisia katsantokantojaan, joita hän oli jo aikaisemmin esittänyt useissa kirjoituksissa, ja puolusteli niitä. Bernsteinin vastustajain keskuudessa edustajakokouksessa ei ollut yhtenäisyyttä. Toiset (Bebel, Kautsky y.m.) kannattivat aatteellista taistelua ja Bernsteinin virheiden arvostelua, mutta vastustivat organisaatio-toimenpiteisiin ryhtymistä hänen suhteensa. Toiset — vähemmistö — R. Luxemburgin johdolla esiintyivät jyrkemmin bernsteiniläisyyttä vastaan.— 350.
- ⁹⁸ *Starover* — „Iskran” toimituskunnan jäsenen A. N. Potresovin kirjailijanimi. Myöhemmin hänestä tuli menshevikki.— 351.
- ⁹⁹ „*Ylpistynyt kirjailija*” — A. M. Gorkin erään varhaisen kertomuksen otsikko.— 352.
- ¹⁰⁰ Lenin tarkoittaa kokoelmaa „*Aineistoa taloudellisen kehityksemme luonnehtimiseksi*”, jota painettiin 2.000 kappaletta legaalisisessa kirjapainossa huhtikuussa 1895. Kokoelmassa julkaistiin (nimimerkillä *K. Tulin*) V. I. Leninin artikkeli „Narodnikkilaisuuden taloudellinen sisältö ja sen arvostelu hra Struven kirjassa (Marxilaisuuden heijastuminen porvarillisessa kirjallisuudessa)”, joka oli tähdätty „legaalisia marxilaisia” vastaan (ks. Teokset, 1. osa, ss. 321—495).— 353.

- ¹⁰¹ „Venäjän sosialidemokraattien vastalauseen” Lenin kirjoitti ollessaan karkoitettuna vuonna 1899. Se oli tähdätyä „Credoa” vastaan — „ekonomistien” erään ryhmän (S. N. Prokopovitshin, J. D. Kuskovan ja muiden, joista tuli sittemmin kadetteja) julkaisemaa manifestia vastaan. Saatuaan sisarensa A. I. Jelizarovan välityksellä „Credon” Lenin kirjoitti sitä vastaan jyrkän, paljastavan vastalauseen. „Vastalause” käsiteltiin ja hyväksyttiin yksimielisesti Leninin järjestämässä neuvottelussa, joka pidettiin Minusinskin piirikunnan Jermakovskojen kylässä ja johon otti osaa 17 poliittisena karkoituskavina ollutta marxilaista. Karkoitettujen siirtokunnat Turuhan-kissa ja Orlovissa (Vjatkan lääni) yhtyivät kannattamaan „Vastalauseetta”.
- Lenin lähetti „Venäjän sosialidemokraattien vastalauseen” ulkomaille „Työn vapautus” ryhmälle. Vuoden 1900 alussa G. V. Plehanov julkaisi tämän „Vastalauseen” kokoelmassa „Vademecum (Matkaopas. Toim.) „Rabotsheje Delon” toimitusta varten”. — 355.
- ¹⁰² „Byloje” („Elettyä”) — historiallinen aikakauslehti; ilmestyi Pietarissa vuosina 1906—1907 kuukausijulkaisuna. Vuonna 1908 se ilmestyi nimellä „Minuvshije Godi” („Menneitä Vuosia”) kunnes tsaarihallitus lakkautti sen. Heinäkuussa 1917 aikakauslehti alkoi uudelleen ilmestyä Pietarissa ja ilmestyi vuoteen 1926 saakka. — 355.
- ¹⁰³ „Vademecum „Rabotsheje Delon” toimitusta varten” — G. V. Plehanovin alkulauseella varustettu kokoelma kirjoituksia ja asiakirjoja, joissa paljastettiin „Venäläisten sosialidemokraattien ulkomaisen liiton” ja tämän Liiton äänenkannattajan, aikakauslehti „Rabotsheje Delon” toimituskunnan opportunistisia katsomuksia. Kokoelma oli G. V. Plehanovin laatima ja „Työn vapautus” ryhmä julkaisi sen Genevessä vuonna 1900. — 355.
- ¹⁰⁴ „Profession de foi” — lentolehtinen, joka tulkitsi Kievin komitean opportunistisia katsomuksia; se oli laadittu vuoden 1899 lopussa. Lentolehtisen sisältö käy monessa suhteessa yhteen „ekonomistien” tunnetun „Credon” kanssa. Lenin arvosteli tätä asiakirjaa kirjoituksessa „„Profession de foi” johdosta” (ks. Teokset, 4. osa, ss. 267—277). — 355.
- ¹⁰⁵ Ks. K. Marx. Valitut teokset kahdessa osassa, II osa, 1940, s. 445. — 360.
- ¹⁰⁶ Lenin on itse kääntänyt olteen F. Engelsin alkulauseesta teokseensa „Talonpoikaissota Saksassa” (ks. K. Marx. Valitut teokset kahdessa osassa, II osa, 1940, ss. 440—442). — 364.
- ¹⁰⁷ „Russkaja Starina” („Venäjän Muinaisuus”) — historiallinen kuukausijulkaisu; ilmestyi Pietarissa vuodesta 1870 vuoteen 1918 saakka. — 367.
- ¹⁰⁸ „Sankt-Peterburgski Rabotshi Listok” („Pietarin Työväenlehtinen”) — illegaalinen sanomalehti, jota Pietarin „Taisteluliitto työväenluokan vapauttamiseksi” julkaisi äänenkannattajanaan. Ilmestyi kaksi numeroa: № 1 — helmikuussa (lehdessä on osoitettu tammikuu) vuonna 1897 (sitä painettiin Venäjällä mimeografilla 300—400 kappaletta) ja № 2 syyskuussa 1897 Genevessä. — 368.

- ¹⁰⁹ „*Rabotshaja Gazeta*” („Työväen Lehti”) — sosialidemokraattien Kievin ryhmän illegaalinen äänenkannattaja. Ilmestyi kaksi numeroa: № 1 — elokuussa 1897 ja № 2 saman vuoden joulukuussa (lehdessä on osoitettu marraskuu). VSDTP:n I edustajakokous tunnusti „*Rabotshaja Gazeta*” puolueen viralliseksi äänenkannattajaksi. Mutta edustajakokouksen jälkeen lehti ei enää ilmestynyt syystä, että poliisi hajoitti kirjapainon ja Keskuskomitean jäsenet vangittiin.— 368.
- ¹¹⁰ Leninin mainitsema „*yksityisluontoinen kokous*” pidettiin Pietarissa helmikuun 14—17 (helmikuun 26 — maaliskuun 1) päivien välillä 1897. Kokoukseen osallistuivat V. I. Lenin, A. A. Vanejev, G. M. Krzhizhanovski ynnä muut Pietarin „Taisteluliitto työväenluokan vapauttamiseksi” järjestön jäsenet eli „vanhukset”, jotka oli laskettu kolmeksi päiväksi vapaalle jalalle Siperiaan karkoituksensa edellä, ja „nuoret”, jotka johtivat „Taisteluliittoa” Leninin vangittomien jälkeen.— 369.
- ¹¹¹ „*Listok „Rabotnika*” ” („Työmiehen” Lehtinen”) ilmestyi Genevessä „Venäläisten sosialidemokraattien ulkomaisen liiton” toimesta vuosina 1896—1899. Sitä ilmestyi 10 numeroa. „*Listok „Rabotnika*” ” julkaisun numerot 1—8 olivat „Työn vapautus” ryhmän toimittamia. Kun enemmistö Liiton jäsenistä kallistui „ekonomismin” kannalle, niin „Työn vapautus” ryhmä kieltäytyi toimittamasta Liiton julkaisuja. „*Listok „Rabotnika*” ” № 9—10 ilmestyi Liiton muodostaman uuden toimituskunnan toimesta.— 370.
- ¹¹² „*V. I:n kirjoitus*” — V. P. Ivanshinin kirjoitus.— 371.
- ¹¹³ V. V. — V. P. Vorontsovin nimimerkki; Vorontsov oli eräs XIX vuosisadan 80—90-luvun liberaalisen narodnikkilaisuuden ideologeja. „*Venäjän sosialidemokratian V. V:illä*” Lenin tarkoittaa Venäjän sosialidemokratian opportunistisen virtauksen edustajia — „ekonomisteja”.— 372.
- ¹¹⁴ *Hirsch-dunckerilaiset ammattiliitot* perustettiin Saksassa vuonna 1868 liberaalisten porvarien Hirschin ja Dunckerin toimesta; Hirsch ja Duncker saarnasivat „luokkaetujen harmoniaa”, vieroittivat työläisiä vallankumouksellisesta luokkataistelusta porvaristoa vastaan, rajoittivat ammatillisen liikkeen tehtävät apukassojen sekä kulttuuri- ja valistusjärjestöjen puitteisiin.— 376.
- ¹¹⁵ „*Nakanune*” („Aattona”) — suunnaltaan narodnikkilainen aikakauslehti; ilmestyi venäjän kielellä Lontoossa tammikuusta 1899 helmikuuhun 1902 saakka. Sitä ilmestyi 37 numeroa. Aikakauslehti kokosi ympärilleen erilaisten pikkuporvarillisten puolueiden edustajia.— 379.
- ¹¹⁶ *N. Beltovin* nimimerkillä G. V. Plehanov julkaisi tunnetun kirjansa „*Kysymyksen monisten historiantäsitelyksen kehityksestä*”, joka ilmestyi legaalisesti Pietarissa vuonna 1895.— 385.
- ¹¹⁷ Kysymys on satiirisesta „*Uusimman venäläisen sosialistin hymnistä*”, joka julkaistiin „*Zarjassa*” № 1 (huhtikuussa 1901) ja jonka tekijäksi oli merkitty „*Nartsis Tuporylov*”. Siinä pilkattiin „ekonomisteja” ja heidän mukautumistaan vaistovaraiseen liikkeeseen. Runon oli kirjoittanut J. O. Martov.— 385.

¹¹⁸ *Sanomalehti „Iskran”* 7. numerossa (elokuu 1901), osastossa „Työväenliikkeen kronikkaa ja kirjeitä lehtaista ja työmailta” julkaistiin erään kutojatyöläisen kirje, joka osoitti leniniläisellä „Iskralle” olleen tavattoman suuren vaikutuksen valveutuneisiin työläisiin.

„...Olen näyttänyt „Iskraa” monille tovereille ja koko numero on kulunut, vaikka se on kallista...”, sanoo kirjeen kirjoittaja. „Siinä on meidän asioistamme, kaikista Venäjän asioista, joita ei voida kopeekoissa hinnoitella eikä tunneissa laskea; sitä kun luet, niin ymmärrät, minkä takia santarmit ja poliisi pelkäävät meitä työläisiä ja niitä intelligentejä, joita me seuraamme. He ovat tosiaankin pelottavia sekä tsaarille, isännille että kaikille eikä ainoastaan isännän taskuille... Raatajarahvas saattaa nyt helposti syttyä liekkiin, alhaalla jo kaikki kytee, tarvitaan vain kipinää, jotta syttyy palo. Voi, kuinka sattuvasti onkaan sanottu, että kipinästä tuli syttyä!.. Ennen jokainen lakko oli kokonainen tapahtuma, mutta nyt jokainen näkee, ettei yksi lakko ole vielä mitään, että nyt on saatava hankituksi vapaus, se on vallattava miesvoimalla. Kaikki, niin vanhat kuin nuoretkin, haluaisivat nyt lukea, mutta niin hullusti ovat meillä asiat, ettei ole kirjoja. Viime sunnuntaina kokosin yksitoista henkeä ja luin: „Mistä on alettava?”, ja sitä pohdittiin myöhään yöhön saakka. Miten sattuvasti siinä onkaan kaikki sanottu, miten onkaan päästy asioista perille... Meidän tekee mieli kirjoittaa kirje tuohon Teidän „Iskraanne”, että se ei ainoastaan opettaisi, miten on alettava, vaan myöskin, miten pitää elää ja kuolla”.— 423.

¹¹⁹ *„Rossija”* („Venäjä”) — maltillis-liberaalinen sanomalehti, joka ilmestyi Pietarissa vuosina 1899—1902.— 427.

¹²⁰ *„Sankt-Peterburgskije Vedomosti”* („Pietarin Sanomat”) — sanomalehti, ilmestyi Pietarissa vuodesta 1728 alkaen jatkona ensimmäiselle venäläiselle sanomalehdelle „Vedomosti”, jota oli julkaistu vuodesta 1703 alkaen. Vuodesta 1728 vuoteen 1874 saakka „Sankt-Peterburgskije Vedomosti” lehteä julkaistiin Tiedeakatemian yhteydessä, vuodesta 1875 lähtien se siirtyi kansanvalistusministeriölle. Lehti ilmestyi vuoden 1917 loppuun saakka.— 430.

¹²¹ Tarkoitetaan *„Pääomaa vastaan taistelevaa työläisryhmää”*; se oli pieni, katsomuksiltaan „ekonomismia” lähentelevä ryhmä, joka perustettiin Pietarissa keväällä 1899. Ryhmä painatti mimeografilla lentolehtisen *„Ohjelmamme”*, jota ei onnistuttu levittää ryhmää kohdanneen palon takia.— 436.

¹²² *N. N.* — *S. N. Prokopovitsh*, eräs aktiivisia „ekonomisteja”, myöhemmin kadetti.— 442.

¹²³ Lenin tarkoittaa vallankumouksellista toimintaansa Pietarissa vuosina 1893—1895.— 459.

¹²⁴ Tarkoitetaan kirjasta *„Selostus Venäjän sosialidemokraattisesta liikkeestä Kansainväliselle sosialistikongressille Pariisissa vuonna 1900”*. Selostuksen kongressille esitti „Rabotsheje Delon” toimitus „Venäläisten sosialidemokraattien ulkomaisen liiton” toimeksiannosta ja Liitto julkaisi sen erillisenä kirjasena Genevessä vuonna 1901. Kir-

- janen sisälsi myöskin Bundin selostuksen („Venäjän ja Puolan juutalaisen työväenliikkeen historia”).— 475.
- ¹²⁵ Tämän huomautuksen Lenin teki konspiratiivisessa tarkoituksessa. Tosiasiat on tässä mainittu juuri siinä järjestyksessä, jossa ne todellisuudessa tapahtuivat.— 488.
- ¹²⁶ Tarkoitetaan neuvotteluja, joita Pietarin „Taisteluliitto työväenluokan vapauttamiseksi” kävi Leninin kanssa; Lenin kirjoitti vuoden 1897 jälkipuoliskolla molemmat tekstissä mainitut kirjaset.— 489.
- ¹²⁷ Tarkoitetaan Bundin Keskuskomitean käymiä neuvotteluja V. I. Leninin kanssa.— 489.
- ¹²⁸ Kertoessaan „neljännestä tosiasiasta” Lenin tarkoittaa „Venäläisten sosialidemokraattien ulkomaisen liiton” ja Bundin yritystä kutsua keväällä vuonna 1900 koolle puolueen toinen edustajakokous. Leninin mainitsema „komitean jäsen” oli I. H. Lalajants (Jekaterinoslavin sosialidemokraattisen komitean jäsen), joka saapui helmikuussa 1900 Moskovaan neuvottelemaan V. I. Leninin kanssa.— 490.
- ¹²⁹ Lenin siteeraa D. I. Pisarevin kirjoitusta „Kypsymättömän ajattelun harhoja” (ks. D. I. Pisarev. Valitut teokset kahdessa osassa, II osa, 1935, ss. 124, 125).— 503.
- ¹³⁰ Lenin tarkoittaa seuraavaa kohtaa K. Marxin teoksesta „Louis Bonaparten 18 päivä brumairekuuta”:
„Hegel on jossain sanonut, että kaikki maailmanhistorian suur-
tapahtumat ja merkkihenkilöt, niin sanoaksemme, ilmestyvät kah-
desti. Hän unohti lisätä: ensimmäisellä kerralla tragediana ja
toisella kerralla farssina” (ks. K. Marx ja F. Engels. Teokset,
VIII osa, 1931, s. 323).— 504.
- ¹³¹ *Janitsaarit* — sulttaanin aikaisessa Turkissa ollut etuoikeutettu jalkaväki, joka lakkautettiin vuonna 1826. Janitsaarit rosvosivat väestöä ja olivat tavattoman julmia. Lenin nimittää tsaarin poliiseja janitsaareiksi.— 507.
- ¹³² Tämän liitteen Lenin jätti pois, kun hän vuonna 1907 julkaisi teoksensa „Mitä on tehtävää?” uudelleen kokoelmassa „12 vuoden ajalta”.— 514.
- ¹³³ „Iskran” 18. numerossa, maaliskuun 10 p:nä 1902, osastossa „Puolueesta”, julkaistiin uutinen „„Zarjan” väittely „Vorwärtsin” kanssa”, jossa tehtiin yhteenvedot tästä väittelystä.— 519.

